

Johan BREUGELMANS, Marleen DE KERPEL, Chantale MARCKAERT, *De orde van Prémontré*, Deel I, Bibliografie (Studies verschenen tussen 1950 en 1986), (Inleiding tot de geschiedenis van het kloosterwezen in de Nederlanden, A.II,1,b), Archief- en Bibliotheekwezen van België, Extranummer 30, Brussel, 1987, viii-250 p.

In voorbereiding op de publicatie van een geschiedenis van de orde van Prémontré in de Nederlanden, verscheen nu reeds, als een eerste deel, een geografisch en thematisch geordende bibliografie van studies die tussen 1950 en 1986 het licht zagen. Het onderzoek werd beperkt tot de abdijen die op het grondgebied van de Zeventien Provinciën gelegen waren. Zij werden destijds gegroepeerd in vier circaries: Vlaanderen, Brabant, Floreffe en Friesland. De samenstellers hebben hun werk opgevat als een aanvulling van het materiaal dat vooral in het tweede deel van Norbert Backmunds *Monasticon Praemonstratense* werd samengebracht en daarom hebben ze ook de indeling en de betiteling uit deze monasteriologie aangehouden.

Johan Breugelmans en zijn medewerkers hebben hun rijke oogst nijverig samengelezen door het napluizen van de lopende bibliografieën in de *Analecta Praemonstratensia*, *Ons Geestelijk Erf* en de *Revue d'Histoire ecclésiastique*. Daarnaast werden meerdere historische tijdschriften uit België, Frankrijk en Nederland uitgekamd. Ook de publicaties van nationale, gewestelijke en plaatselijke verenigingen tot bevordering van geschiedkundig onderzoek werden niet vergeten. Tenslotte werden meerdere graantjes meegepikt daar waar ze maar te vinden waren: in literatuurlijsten en voetnoten van monografieën en andere vindplaatsen. Volledigheid werd dus nagestreefd zonder dat de waarde van elke bijdrage werd afgewogen. Dat zou trouwens onmogelijk zijn geweest. Maar het lijkt mij wel een manco dat deze laatste werkwijze leemten vertoont die hadden kunnen vermeden worden. Systematisch onderzoek werd alleen gepleegd in de *Analecta Praemonstratensia*, niet in andere tijdschriften door norbertijnen uitgegeven. Nu en dan duikt de naam van een dezer bladen even op, zonder dat een niet ingewijde lezer weet wat wordt bedoeld, want de naam van deze publicaties, die ook historische studies bevatten, staat niet vermeld in de lijst van geëxcerpeerde werken. Ook blijkt uit de inleiding dat de samenstellers het niet nodig hebben geoordeeld een bibliotheek van een norbertijnenabdij te bezoeken waar deze tijdschriften wel aanwezig zijn.

Deze beschouwing is als randbemerking bedoeld. Ze tast natuurlijk geenszins de waarde aan van het naslagwerk dat nu voor ons ligt. Dit werd in drie grote afdelingen opgedeeld.

Het eerste deel bevat de titels van studies die betrekking hebben op de orde van Prémontré in het algemeen. Hierin worden opgenomen de algemene werken over kerkgeschiedenis en over de reguliere geestelijkheid waarin relevante gegevens over de norbertijnen te vinden zijn. Verder krijgen we hier een overzicht van het archiefmateriaal dat teksten bevat aangaande de spiritualiteit en de wetgeving eigen aan de orde van

Prémontré. Dan, in volgorde, de studies betreffende de liturgie, het geestesleven en de kunstgeschiedenis, en tenslotte, de sociaal-economische geschiedenis.

Het tweede deel vermeldt de publicaties die betrekking hebben op dezelfde materie, maar dan, meer bepaald, toegespitst op de Nederlanden.

Het derde en laatste deel bundelt de publicaties die één bepaalde abdij, priorij of vrouwenklooster tot voorwerp hebben. Dat is natuurlijk de grootste brok. Met het voorbeeld van Backmunds *Monasticon* voor ogen — alle titels blijven trouwens behouden — wordt voor ieder huis eerst een algemene bibliografie gegeven. Daarnaast wordt de bewaarplaats aangeduid van het nog bestaande archiefmateriaal. Verder volgen dan de werken die betrekking hebben op de reeds hoger genoemde onderwerpen: liturgie, literaire bronnen, geestesleven/kunstgeschiedenis en sociaal-economische geschiedenis.

Aan het einde van het boek vinden we een index van auteursnamen, een lijst van historische persoonsnamen en een uitgebreide inhoudstafel.

Bij een boekbespreking horen nu eenmaal ook de kritische aanmerkingen. Daarom de volgende beschouwingen.

Bij het doornemen van het boek heeft men al vlug de indruk dat de samenstellers gehinderd werden door een ontoereikende kennis van het Latijn. Dat merkt men niet alleen in de foutieve weergave van boek- of artikeltitels, maar ook in het gebruik van de grammatikaal foute verbindingen *circaria Flandria*, *Brabantia*, *Floreffia* waar een genitief of een bijvoeglijk naamwoord verwacht wordt. Erger nog, door deze ontoereikende kennis lezen de samenstellers bij Backmund beweringen die er helemaal niet staan. Zo b.v. wordt op blz. 155 geschreven dat, volgens Backmund, II, p. 343 Heeswijk een dochterabdij was van Berne. Backmund echter weerlegt deze stelling die bij C.L. Hugo en bij Van Waefelghem te vinden is. Ze hebben ook niet door dat er in Leuven twee colleges voor norbertijnse studenten waren: één voor de Brabantse circarie, één voor de circarie van Floreffe. Bij dit laatste wordt de officiële *Inventaris van het Cultuurbezit in België, Provincie Brabant/Arrondissement Leuven*, I, 1971, p. 249 geciteerd, maar deze geeft een korte beschrijving en een afbeelding van het college van de Brabantse circarie, — de benaming is verbasterd tot *College der Premonstreit* — waarvan de oprichting, onder verwijzing naar Backmund, aan de abdij van Floreffe wordt toegeschreven (p. 199). Backmund maakt echter een duidelijk onderscheid tussen de twee colleges (II, p. 301 en 391).

Ook mag de vraag gesteld worden of de toegankelijkheid van het materiaal niet kon bevorderd worden door een meer beredeneerde analyse. Een voorbeeld. Onder de hoofding *Leffe/Geestesleven en kunstgeschiedenis* (p. 198) wordt melding gemaakt van het vierde colloquium van het *Centre d'Études et de Recherches Prémontrées* dat in 1987 toevallig in de abdij van Leffe werd gehouden. Er wordt verwezen naar de *Analecta Praemonstratensia*, 40, 1979, p. 235-261, waar een zeer uitvoerige samenvatting wordt gegeven van de acht lezingen die door

deskundigen werden gehouden rond het centrale thema: *L'église abbatiale prémontrée, son architecture, ses relations avec la vie canoniale et la liturgie*. Dit onderwerp wordt echter nergens vermeld, evenmin als dat van andere studiedagen van het Centre. Het ware wenselijk geweest deze themata op de juiste plaats te melden. Het is bovendien niet duidelijk welk criterium gehanteerd werd om de afzonderlijke bijdragen van bepaalde verzamelwerken wel te vermelden, b.v. *De glans van Prémontré, Gedenkboek. Orde van Prémontré 1971* en *Secundum regulam vivere. Festschrift für P. Norbert Backmund* en van andere daarentegen niet b.v. *Gesandt wie Er. Der Orden der Prämonstratenserchorherren heute*.

Als rekening wordt gehouden met de grote hoeveelheid titels die in deze bibliografie werd opgenomen, is het licht te begrijpen dat een of ander werk door de mazen van het net valt. Wat Tongerlo betreft mis ik b.v. Willy STEURS, *Les sources de l'économie rurale dans le quartier d'Anvers et dans la seigneurie de Malines jusqu'en 1500. Catalogue de polyptyques, de censiers et de comptes* (Centre belge d'Histoire rurale, n° 42), Leuven 1977, waarin een kritische inventaris te vinden is van de cijsboeken van de abdij van Tongerlo. Zeer belangrijk is de licentiaatsverhandeling van Wim FRANÇOIS, *De missie van de abdij van Tongerlo in Kongo (1898-1911)*, Leuven, 1985 en het werk van Kris DE WINTER, *Het kerkelijk leven in de parochie Westerlo en haar dochterparochie Zoerle (1559-1789)*, Leuven, 1986.

De verwijzing naar gedrukte archiefinventarissen, ook als die voor 1950 verschenen, is ongetwijfeld zeer nuttig. In verband met de handschriften van historiograaf Charles-Louis Hugo, abt van Etival (p. 13), moet aangemerkt worden dat een groot aantal manuscripten uit de lijst van J.M.A. Vacant, nu berusten in de *Bibliothèque municipale* van Nancy en niet meer in de bibliotheek van het Groot Seminarie. Cod 48 uit deze inventaris draagt nu n° 1747 in de *Bibliothèque municipale*, Cod 50 = ms. 1767 (994), Cod 51 = 1748, Cod 53 = 1772 (997), Cod 54 = 1773 (998), Cod 55 = 1774. Cfr. Monique TAILLARD, *Le Père Charles-Louis Hugo, in Analecta Praemonstratensia*, LI, 1975, p. 261-263.

Blijkbaar hebben de samenstellers zich zo sterk geconcentreerd op het tweede deel van Backmund, dat ze het derde deel over het hoofd hebben gezien. Daar werd vanaf p. 327 aandacht besteed aan *Monasteria nova fundata saeculis XIX et XX*. Deze vergetelheid heeft tot pijnlijk gevolg gehad dat het norbertinessenklooster van Neerpelt, op 29 september 1858 opgericht, en op 26 juni 1955 naar Veerle overgebracht, in de bibliografie geen plaats heeft gekregen. Een minimiem artikeltje over dit klooster werd dan maar onder de abdij van Averbode gerangschikt (p. 65).

Naast hun spuurwerk, hebben de samenstellers ook nog de verdienste keurig tikwerk te hebben afgeleverd. Hier en daar is een tikfoutje ingeslopen. Dat zal de lezer zelf verbeteren. Enkele kleine vergissingen willen we echter rechtzetten. Op blz. 55 is niet L.C. Van Dijck, maar L.G.M. van Dijck, een Nederlands historicus, auteur van een studie over Vander Sterre. Niet N.J. Weyns (O. Praem.), maar Dr.J. Weyns, de

bekende volkskundige, schreef de drie titels op blz. 149. Op blz. 148 moet de eerste titel gelezen worden als *De Kompen en zijn bewoners* en niet *De Kempen en zijn bewoners*. *De Kompen* is de naam van het geboortehuis van abt Emiel Stalmans van Tongerlo te Sint-Huibrechts-Lille. Op blz. 2 wordt vermeld *Catalogus...Ordinis Praemonstratensis pro anno Domini*, 5 dln, Tongerlo 1963-1978. Het *pro anno Domini* heeft geen zin als het betreffende jaartal er niet op volgt. Deze ledenlijst wordt om het aantal jaren opnieuw uitgegeven met alle nodige veranderingen. Het is geen uitgave in vijf delen, maar een reeks die wordt voortgezet. Op blz. 135, DIJCK, L.C. Van, *Evermardus* moet zijn *Evermodus*. Blz. 136: HEST, W. VAN, in de titel i.p.v. *Goirle*, moet gelezen worden *Goirke*. Blz. 138, SCHIJNDEL, B.W. VAN, i.p.v. *Waalrijk* lees *Waalwijk*.

Tot zover de kritische beschouwingen. Tot slot past alleen een woord van zeer oprechte dank aan de initiatiefnemer en aan de samenstellers. Naar het zich laat aanzien, zal het resultaat van hun speurwerk een werkinstrument worden even onmisbaar als DE Backmund wiens spoor ze hebben vervolgd. Misschien zal echter deze Bibliografie op haar beurt vlgug een aanvulling nodig hebben. Voor diegenen die zich later met deze taak gelasten een laatste stille fingerwijzing: Op het grondgebied van de vroegere Nederlanden bestaan een tiental levende norbertijnenabdijen en kloosters, misschien komt uit het contact tussen outsiders en insiders wel een heel gaaf produkt te voorschijn.

L.C. VAN DIJCK, O. PRAEM.